

УДК 371.13

Пуховська Людмила Прокопівна – доктор педагогічних наук, доцент, завідувач відділу порівняльної педагогіки Інституту педагогіки і психології професійної освіти АПН України, м.Київ.

Особистісна модель підготовки викладачів на Заході

В статті розкриваються різні напрямки та моделі підготовки викладачів на Заході. Особлива увага автора зосереджена на особистісній моделі, оскільки саме вона розширює сферу творчого вибіркового засвоєння знань. Перехід у сферу формування особистості майбутнього викладача передбачає, на думку автора, зміщення акцентів у розумінні сутності педагогічної освіти, зокрема, процесу професійної підготовки студентів.

The article deals with different approaches & models of teacher training process in the West. Personal model is under the author's peculiar consideration as it broadens the sphere of creative selected comprehension of knowledge. Forming of personality of a student supposes shift of accents in pedagogical education especially in the process of professional training.

Аналіз широкого кола робіт, присвячених гуманізації освіти та відповідній гуманістичній підготовці викладачів, показує, що ця ідея висувається як антипод традиційній авторитарній освіті типу французького ліцею чи німецької гімназії, а також прагматичній моделі школи, яка набула значного поширення в США. Ближче до окресленого ідеалу традиційно були початкові школи Англії, вчителі яких мали свободу дій щодо навчальних програм, методів навчання, прийняття тих чи інших педагогічних рішень. Саме ця самостійність, відносна незалежність від зовнішнього впливу, насамперед, від шкільної адміністрації, є традиційною характерною рисою в роботі вчителів початкової школи в цій країні.

Дослідники проблем педагогічної освіти, такі як Д.Ніас, Дж.Флоуд, П.Аштон, вважають, що англійська початкова школа традиційно культивувала "автономію" вчителя, його ідеологічну свободу та свободу самовираження. Природно, що на цьому фоні саме в Англії в 60-70-х роках поширився рух за гуманістичну освіту. Він об'єднував представників різних суспільних та педагогічних сил навколо ідеї пріоритету загальнолюдського блага, пріоритету особистості вчителя та учня. Одним із сучасних напрямків є "освіта, що зосереджується на душі дитини" ("Soul-Centered Education"). Засновник його – вчитель-

учений Х.Гілмор (Лондон) створив шість шкільних підручників нового покоління, об'єднавши їх ідеєю "творчість через усю шкільну програму". Базуючись на філософії цілісності, цей напрямок проголошує становлення Особистості (учня, вчителя) через розвиток здібностей Душі.

Теоретична модель особистості, що самоактуалізується, розроблялася багатьма відомими вченими-гуманістами, зокрема, К.Роджерсом ("особистість завтрашнього дня"), Р.Бернсом ("Я-концепція") та ін. У запропонованих ними гуманістичних програмах виховання такої особистості значне місце відводиться професійній підготовці вчителя. І це зрозуміло, бо ідея дослідження феномена вчителя, який самоактуалізується, є надзвичайно важливою з точки зору суб'єктивних умов професіоналізму в педагогічній праці. Цілісна концепція і програма підготовки такого вчителя були вперше обгрунтовані і впроваджені А.Комбсом, Р.Блумом і А.Ньюменом (Флоридський університет). У центрі програм – ідея, що головне завдання вчителя – допомогти учневі в самоактуалізації, тобто у виявленні і розвитку його природи. Звідси – назва програми "Я" – як інструмент" ("Self as an instrument"). Важливими її складовими було не тільки обгрунтування нового змісту, організаційної структури, форм та методів підготовки майбутніх учителів, а й розробка

головних характеристик випускника педагогічного коледжу: знання навколишнього світу і свого предмета, розуміння людей і мотивів їх поведінки, розуміння завдань розвитку суспільства і завдань навчання, відкриття своїх методів навчання.

Слід відзначити, що гуманістичний напрямок у педагогічній освіті ("Humanistic Teacher Education") є серцевиною особистісно-орієнтованого підходу до підготовки вчителя на Заході, в межах якого співіснують різні напрямки, такі як "Персоналізована педагогічна освіта" ("Personalized Teacher Education"), "Педагогічна освіта, що базується на свідомості" ("Deliberate Teacher Education") та ін. Зокрема, в 70-90-х роках у міжнародному педагогічному просторі значного поширення набуває напрямок "персоналізованої" педагогічної освіти, який розвивався зусиллями вчених та практиків педагогічної освіти різних країн. Його сутність може бути виражена такою формулою: підготовка вчителя, що базується на потребах професійної самосвідомості та розвитку професійних інтересів майбутніх учителів. Перша навчальна програма, в основу якої покладена модель розвитку професійних інтересів майбутніх учителів (дослідження Ф.Фуллера), була запроваджена в учительському коледжі Техаського університету на початку 70-х років. Експериментально обґрунтована модель розвитку професійних інтересів майбутніх учителів у процесі навчання (від "інтересів, спрямованих на професійне самоусвідомлення" (Self Concerns) – через "інтереси-завдання стосовно практики навчально-виховного процесу" (Task Concerns) – до "інтересів, що зосереджуються на учнях" (Pupil Concerns) фактично стала ключовою ідеєю в концепції "персоналізованої" педагогічної освіти.

У наступне десятиріччя подібні навчальні програми були поширені в англійських країнах: Канаді, Австралії, Англії. Проте на Європейському континенті ідеї "персоналізованої" педагогічної освіти набули найбільшого розвитку і поширення у професійній підготовці вчителів Бельгії, де з метою перебудови системи підготовки вчителів для дітей з датською мовою навчання (Фламандська громада) проводиться широкомасштабне наукове дослідження за участю 20 педагогічних навчальних закладів країни. Керівники проекту – професори Льювенського католицького університету (Catholic University of Leuven) С.Дженсенс, К.Пітторс і Д.Роббен адаптували головні положення моделі "персоналізованої" педагогічної освіти Ф.Фуллера до сучасних умов і створили свою концепцію "персоналізованої" підготовки сучасного вчителя.

Вона вводить у дію одинадцять компонентів:

1. можливості виявлення студентом своїх професійних інтересів;
2. відповідальність студентів за власне навчання;
3. диференційована підтримка;
4. підтримка, спрямована на розвиток професійних інтересів;
5. раннє занурення в реальність викладання;
6. викладацька діяльність вже під час першого року навчання;
7. ситуація успіху вже у першому досвіді педагогічної діяльності;
8. диференціація вимог у підготовці до уроків;
9. спеціалізовано-проблемна орієнтація в теоретичній професійній підготовці;
10. методи, які використовуються у теоретичній підготовці;
11. циклічність курсу підготовки.

З точки зору філософії освіти ідея особистісно орієнтованої педагогічної освіти досліджується західними вченими за допомогою категорій суб'єкта, свободи, саморозвитку, цілісності, діалога як форм самовиявлення особистості. У роботах західних учених простежується прямий вплив на підготовку вчителів тих соціальних цінностей, які традиційно пов'язані з індивідуалізмом. За їх допомогою в педагогічній освіті "утверджуються ідеал культурної особистості та ідея індивідуального розвитку майбутнього вчителя". У межах цього підходу педагогічна освіта розглядається як процес становлення та розвитку професійної індивідуальності вчителя. Відповідно до індивідуальної парадигми передбачається, що на поведінку вчителів та на навчальне середовище, яке вони створюють, головним чином впливають особливості спрямувань, прагнень та цільових установок. Тому найвищою цінністю проголошується психічна зрілість майбутніх учителів.

Перехід у сферу формування особистості вчителя – "особистісний вимір" у формуванні та здійсненні педагогічних цілей – передбачає зміщення акцентів у розумінні сутності педагогічної освіти, зокрема, процесу професійної підготовки студентів-майбутніх учителів. Якщо академічно-традиціоналістська і технологічна парадигми педагогічної освіти орієнтуються на засвоєння нормативної навчальної програми (певного об'єктивно заданого змісту) і оцінюється те, що засвоїв майбутній учитель у процесі підготовки, то індивідуальна парадигма акцентує на іншому: навіщо він засвоїв? І тут головним є не те, як майбутній учитель вирішує запропоновані йому завдання, а які завдання він сам поставив перед собою в процесі професійної

підготовки.

Особистісний підхід у підготовці вчителя розширює сферу творчого вибіркового (не нормованого іззовні) засвоєння знань. У навчанні, що орієнтується на особистість, а отже, на моральну свідомість майбутнього вчителя, докорінно змінюється функція мотиву в присвоєнні змісту. В традиційному навчанні, де результатом є орієнтування в певній предметній сфері, мотив впливає на процесуальні, а не на змістові характеристики засвоєваних знань, тобто від мотиву і особистісної позиції того, хто навчається, залежить глибина, міцність, усвідомлення та інші якості набутих знань, тобто від мотиву і особистісної позиції того, хто навчається, залежить глибина, міцність, усвідомлення та інші якості набутих знань, але не їх зміст. При засвоєнні ціннісних аспектів матеріалу відкривається якісно нова функція мотивації: мотив зумовлює сам зміст того, що засвоюється, оскільки цінність не просто розуміється

(значення), але й приймається (смысл). Оскільки ціннісна структура матеріалу значною мірою вибудовується викладачем (тим, хто цей матеріал викладає), то розуміння поняття "зміст професійної підготовки" втрачає свої чіткі програмні межі, стає функцією, продуктом взаємодії суб'єктів навчальної діяльності.

Розгляд провідних установок парадигми "індивідуальності" в педагогічній освіті дає можливість зробити висновок, що цей напрямок є органічною складовою ширшого особистісного підходу до професійної підготовки вчителя, в межах якого, на наш погляд, останніми десятиріччями простежується новий напрямок – дослідницько-орієнтована педагогічна освіта. Значний вплив на її розвиток мають психокогнітивні теорії, які зосереджені на процесах пізнання (cognition processes): мислення, аналізу, розв'язання проблем, формування понять, уявлень тощо.

Література

1. Луговий В.І. Педагогічна освіта в Україні: структура, функціонування, тенденції розвитку / За заг. ред. акад. О.Г.Мороза. – К.: МАУП, 1994.
2. Кларин М.В. Инновационные модели обучения в зарубежных педагогических поисках. – М.: Изд-во «Арена», 1994.
3. Nias J. Teaching and the Self // Holly M.L., McLoughlin C.9(eds.) Perspectives of Teacher Professional Development. – Lewes: Falmer Press, 1989. – P.155-170.
4. Gilmore Ch. Soul-Centered Education. – London: South-East Connection. – 1994. April/July. – P. 7-10.
5. Combs A., Wass H. Humanizing the Education of Teachers // Theory into Practice. – 1974. – April. – P. 124-131.
6. Combs A. Some Basic Concepts for Teacher Education // Journal of Teacher Education. – 1972. – № 22. – P. 286-290.

Стаття надійшла до редакції 05.05.2000